

שברים שלמים 2 / היה פעם אני

מחווה לרות בונדי / בית טרזין, גלריית גבעת חיים איחוד וגלריית זוזו

שברים שלמים 2 / היה פעם אני /// | Once there was I

Whole fragments 2 / Once there was I

In Memory of Ruth Bondy / A homage exhibition, a collaboration between Beit Terezin Museum, the Givat Haim Ihud Gallery and the Zuzu Gallery

Beit Theresienstadt and the Givat Haim Ihud Gallery

“Whole fragments”

Curator | Adi Yekutieli

Initiator of the exhibition | Tal Bashan

Support and production | Erela Talmi Driksler, Yifat Refael, Galit Illouz

Beit Theresienstadt Museum Director | Tami Kinberg

Beit Theresidnstandt Museum Curator | Sima Shachar

Beit Theresienstadt Archives Manager | Tereza Maizels

Givat Haim Ichud Gallery Manager | Hanush Morag

Givat Haim Ihud Gallery Curator | Rutý Chinsky Amitay

Graphic design | Eran Zirman, the Design Workshop

Photography | Yair Chovav, , Haggai Dorr

English translations | Rachel Kessel

Graphic production of the exhibition | Orni Drori Studio

Thanks to those who made this exhibition possible:

Ministry of Culture and Sports, Czech Embassy in Israel, Czech Cultural Center in Tel Aviv, SmartWings

Czech charter airline Travel Service and the Zionist Federation.

Special thanks for the kind donations by:

Mr. Ernest Seinfeld

The Neimark Family

Dr. Gideon Flusser

Mrs. Yael Yitzhaki

Mrs. Ayala Asherov

Zuzu Gallery

“Once there was I”

Curator | Rotem Ritov

Gallery Manager | Tami Suez

Photography of the images in the catalogue | Gal Oryan, Michael Liran, Rotem Ritov, Giovanni Korte,

Dafna Gazit, Liat Elbling, Lina vizel boniel, Avi Amsalem, Tami Suez, Shlomit Liver (animation), Giora pinhasi

English translations | Argaman Publishing

Special thanks:

To Nurit Cohen Evron for use of the works by Ruth Schloss

To Irit Levin, curator and manager of Yona Aron's estate, for use of her works

To Shira Hefer, Locus Publication, for her cooperation, permission to display the songs of Shibata Toyo,

translated by Eitan Bolokan, narrated by the voice ofLea Koenig, and with sound production by Dean Katz

Ritov

Graphic production and support of the exhibition | Adi Levy

בית טרזין וגלרייה גבעת חיים איחוד

”שברים שלמים”

אוצר | עדי יקותיאלִי

יוזמת התערוכה | טל בשן

ליווי והפקה | אראלה תלמי דריקסלה, יפעת רפאל, גלית אילוז

מנהלת מוזיאון בית טרזין | תמי קינברג

אוצרת מוזיאון בית טרזין | סימה שחר

מנהלת ארכיון בית טרזין | תרזה מייזלס

מנהלת גלרייה גבעת חיים איחוד | חנוש מורג

אוצרת גלרייה גבעת חיים איחוד | רותי חינסקי אמיתי

עיצוב גרפי | ערן צירמן, הסדנה לעיצוב

צילום | יאיר חובב, חגי דור

תרגום אנגלית | רחל קסל

הפקה גרפית של התערוכה | סטודיו אורני דרורי

תודות לגופים שאפשרו את קיום התערוכה:

משרד התרבות והספורט, שגרירות צ'כיה בישראל, מרכז התרבות הצ'כי בתל אביב,

חברת Smartwings וההסתדרות הציונית.

תודה מיוחדת לתרומתם האדיבה של

מר ארנסט סיינפלד

משפ' ניימרק

ד"ר גדעון פלוסר

גב' יעל יצחקי

גב' איילה אשרוב

גלרייה זוזו

”היה פעם אני”

אוצרת | רותם ריטוב

מנהלת הגלריה | תמי סואץ

צילום הדימויים המופיעים בקטלוג | גל אוריין, מיכאל לירן, רותם ריטוב, ג'יאובני קורטי, דכנה גזית, ליאת

אלבלינג, לינה ויזל בוניאל, אבי אמסלם, תמי סואץ, שלומית ליוור (אנימציה), גיורא פינחסי

תרגום אנגלית | הוצאת ארגמן

תודות מיוחדות

לנורית כהן עברון על השאלת עבודותיה של רות שלום.

לאירית לוין אוצרת ומנהלת העיזבון של אילונה אהרון על השאלת עבודותיה.

לשירה חפר, לוקוס הוצאה לאור, על שיתוף הפעולה, האישור להציג את שיריה של שיבטה טוין,

בתרגומו של איתן בולוקן, בקולה של ליא קניג ובעריכת סאונד של דין כץ ריטוב.

הפקה וליווי גרפי של התערוכה | עדי לוי

Whole fragments 2

Curator / Adi Yekutieli

שברים שלמים 2

אוצר / עדי יקותיאלי

Whole fragments 2

Tami Kinberg | Director Beit Theresienstadt

Ruth Bondy, born in Prague and a survivor of the Theresienstadt Ghetto, was among the founders of Beit Theresienstadt and had an important role in shaping its spirit. Together with a handful of fellow survivors from the ghetto, who undertook the task, she gathered much documentary material that formed the basis of the archives, with the aim of conveying the story of this unique ghetto to the next generations.

The exhibition "Whole fragments", named after Ruth Bondy's autobiographical book, is constructed of clusters combining items from the Beit Theresienstadt archives with parts of texts written by Ruth and artwork by Israeli artists. In the founding scroll of Beit Theresienstadt the founders expressed their wish to create a bridge between past and future – a connection that this exhibition upholds in a special and symbolic way.

Kibbutz Givat Haim Ihud, where some of the ghetto's survivors live to this day, recognized the significance of establishing a place that would commemorate the victims of the Holocaust and donated the land to build Beit Theresienstadt. This relationship is also evident in

the exhibition that draws together Beit Theresienstadt and the art gallery at Givat Haim Ihud.

The collaboration with the Zuzu Gallery was initiated incidentally, when it became evident that the gallery was planning to hold a concurrent exhibition based on Ruth's constitutive text "Once there was I". The world view represented by the Zuzu Gallery, encompassing social motivation and community connections, is consistent with that of Beit Theresienstadt – the belief that it is not enough to preserve the historical memory of the Holocaust, rather it is also necessary to instigate social involvement among the younger generation.

Continuous dialogue between past, present, and future; imparting humanistic values; and a fresh interpretation of familiar circumstances – all these characterized Ruth Bondy's actions, and it seems that there is no better way to commemorate her than an exhibition born of a fertile and productive collaboration – between cultural genres, between artists and curators, and between the different participating institutions. We are glad and proud to present the exhibition within the walls of Beit Theresienstadt.

שברים שלמים 2

תמי קינברג | מנכ"לית בית טרזין

רות בונדי, ילידת פראג ושורדת גטו טרזין (טרזיינשטאט, בשמו הגרמני), הייתה ממייסדי בית טרזין ונטלה חלק חשוב בעיצוב אופיו. יחד עם חבריה, קומץ שורדי הגטו שלקחו על עצמם את המלאכה, אספה חומר תיעודי רב שהיווה בסיס לארכיון, במטרה לספר את סיפור הגטו הייחודי הזה לדורות הבאים. התערוכה "שברים שלמים 2", כשם ספרה האוטוביוגרפי של רות בונדי, בנויה ממקבצים המשלבים פריטים מארכיון בית טרזין, עם קטעים מתוך טקסטים שכתבה רות ויצירות אמנות של אמנים ישראלים. במגילת הייסוד של בית טרזין הביעו המייסדים את שאיפתם ליצור גשר בין העבר לעתיד - חיבור שמתקיים בתערוכה בדרך מיוחדת וסימלית.

קיבוץ גבעת חיים איחוד, שבו חיים עד היום אחדים משורדי הגטו, ראה חשיבות בהקמת מקום להנצחת קורבנות השואה ותרם את השטח להקמת בית טרזין. קשר שבא לידי ביטוי גם בתערוכה המאחדת את בית טרזין עם גלריית גבעת חיים איחוד.

שיתוף הפעולה עם גלריית זוזו החל במקרה, כאשר התברר שבאותו זמן תוכננה בה תערוכה המבוססת על הטקסט המכונן, "האני המצומק", של רות: " היה פעם אני". תפיסת העולם המגולמת בגלריה זוזו, של הנעה חברתית וחיבור קהילתי עולה בקנה אחד עם זו של בית טרזין - אמונה שאין די בשימור הזכרון ההיסטורי של השואה, ויש לעורר מעורבות חברתית בקרב הדור הצעיר.

דיאלוג מתמשך בין עבר, הווה ועתיד, הנחלת ערכים הומאניים ופרשנות רעננה למציאות המוכרת - כל אלה אפיינו את פועלה של רות בונדי, ונדמה שאין דרך טובה יותר להנצחתה, מאשר תערוכה שנולדה בשיתוף פעולה כורה ומפרה - בין ז'אנרים תרבותיים, בין אמנים ואוצרים, ובין המוסדות השונים המשתתפים בה. אנו שמחים וגאים להציג את התערוכה בין כתלי בית טרזין.

To seek light from knowledge of darkness

Tal Bashan

"I felt a need to share my anxieties with someone and to find consolation for them. Luckily, I chose writing. Ballet dancers and opera singers must retire when they show signs of aging but I, to my joy, can continue exposing myself behind the screen of words."

In these words, in the preface to her book "Small Consolations", my mother described the main motivation underlying her work – not pretensions of improving the world, not ambitions of honor and greatness ("I have no skill for greatness", she wrote once), rather first and foremost a longing, as a writer, for personal human contact with the reader, for moments of benevolence within life's adversities. "To seek light from knowledge of darkness, from the inability to bear despair," as she defined it. This generated the names of her newspaper columns ("It will be okay", "Half a consolation") and of her personal books ("Whole Fragments", "Small Consolations"), and the wellspring that nurtured the outstanding thoroughness and persistence of her work, nearly until up until her death.

"A good book," she wrote, "creates a world from nothingness, one that cannot be mistaken, a reality that bears its stamp," while she, as she herself attested, stuck to the facts (particularly in her writing about the Holocaust)."I felt: I could not use big words, because they are incapable of bearing the weight of the terror. Only a dry, inconsequential tone, only the facts themselves, after choosing and reducing, are sufficiently strong to avoid disintegration."

However precisely in her reserved style of writing, which lacks pathos and flowery expressions, in her observant, sharp, humane, and humorous writing,

she too created, as in an act of alchemy, a world and style of her own, one that cannot be mistaken – in her journalistic writing, in the biographies she wrote, including on the Holocaust, and even in her translations. "Precisely in her modesty and matter-of-factness, her books exude her humane personality, wise mind, and beautiful soul, both as an author and as a translator," wrote translator Dori Parnas.

Now, inspired by my mother's words, which retain their full force after her passing as well, another world has been created – full of creativity and soaring on the wings of imagination and association – a world that begins with words and continues with plastic arts, that seeks and manages to touch the essence of human existence, in its own way. My mother chose her own unique and original course, and the exhibitions based on her writings were born in this spirit, the fruit of a unique and extraordinary collaboration between curators, artists, and galleries, reflecting on their viewers as well.

All this is taking place within and around Beit Theresienstadt at Kibbutz Givat Haim, a place that she and her fellow survivors founded and nurtured with the aim of imparting the universal and human values that had characterized the Theresienstadt Ghetto to the next generations – not only as a memorial but rather as an active place full of life. And although my mother was always uncomfortable with words of praise and appreciation, in her lifetime as well as in her passing, I believe that if she had known about the creative enterprise inspired by her in this place, she would have been extremely happy.

ומלאת ההומור, בראה גם היא, כבמעשה אלכימיה, עולם וסגנון משלה, כזה שאין לטעות בו - בכתביה העיתונאית, בביוגרפיות שכתבה, גם בנושא השואה, ואפילו בתרגומיה. "דווקא מתוך ההצטנעות והענייניות, קורנים מתוך הספרים אישיותה ההומנית, חכמת שכלה ויפי נפשה, הן כמחברת והן כמתרגמת", כתב עליה המתרגם דורי פרנס.

כעת, בהשראת מילותיה של אמי, שנותרו במלוא כוחן גם לאחר לכתה, נברא עולם נוסף – מלא יצירתיות וממריא על כנפי הדמיון והאסוציאציה - עולם שראשיתו במילים והמשכו באמנות פלסטית, אשר מבקש ומצליח לגעת בהוויית הקיום האנושית, בדרכו שלו. אמי הלכה בדרך ייחודית ומקורית משלה, וברוח זו נולדו גם התערוכות המבוססות על כתביה, פרי שיתוף פעולה ייחודי ויוצא דופן בין אוצרים, אמנים וגלריות, המקרין גם על הצופה בהן.

כל זה מתרחש בתוך וסביב בית טרזין שבקיבוץ גבעת חיים, מקום שהיא וחבריה הניצולים הקימו וטיפחו, מתוך כוונה להנחיל את הערכים האוניברסליים והאנושיים שאפיינו את גטו טרזין לדורות הבאים - לא כאנדרטת זיכרון בלבד, אלא כמקום פעיל ושוקק חיים. ואף כי אמי תמיד נבוכה מדברי שבח והלל, בחיים כמו גם "אחרי מות", נדמה לי שלו ידעה על המפעל היצירתי שהתגבש בהשראתה במקום הזה, לא היה דבר שישמח אותה יותר.

"הרגשתי צורך לחלוק עם מישהו את החרדות ולמצוא להן נחמות. התמזל מזלי ובחרתי בכתביה. רקדניות בלט וזמרות אופרה נאלצות לפרוש מחמת אותות הגיל, אבל אני, המאושרת, יכולה להמשיך להתערטל מאחרי פרגוד המילים". במלים אלה, מתוך הפתיח לספר "נחמות קטנות", תיארה אמי את המניע העיקרי ליצירתה - לא יומרות לתיקון עולם, לא שאיפה לכבוד וגדולה ("אין בי כישרון לגדולה" כתבה פעם), אלא בראש ובראשונה הכמיהה, ככותבת, למגע אנושי ואישי עם הקורא, לרגעים של חסד בתוך קושי הקיום. "לבקש את האור מתוך ידיעת החשכה, מתוך חוסר היכולת לשאת את הייאוש", כהגדרתה. משם נולדו שמות מדוריה בעיתונות ("היה טוב", "חצי נחמה") וספריה האישיים ("שברים שלמים 2", "נחמות קטנות"), ומכאן נבע המעיין שהזין את היסודיות וההתמדה יוצאת הדופן במלאכתה, כמעט עד סמוך לפטירתה.

"סופר טוב", כתבה, "בורא עולם יש מאין, שאין לטעות בו, מציאות הנושאת את חותמו", ואילו היא, כך העידה על עצמה, נאחזה בקרקע העובדות (בעיקר בכתביה על השואה).

"הרגשתי: אסור לי להשתמש במילים גדולות, מפני שאין בכוחן לשאת את כובד האימה. רק סגנון יבש, מינורי, רק העובדות עצמן, אחרי בחירה וצמצום, חזקות דיין כדי לא להתפורר".

ואולם, דווקא מתוך סגנון הכתיבה המאופק, החף מפאתוס ומלים גבוהות, בכתביה המתבוננת, החדה, האנושית

The sentences, twenty four of them, were taken from prose writing, articles and studies, all written by author, publicist, journalist, and researcher Ruth Bondy. They were split up into concise lines of poetry that arouse thoughts and contemplation and that became the foundation of a system conveying a homage to her life and work, within the "Whole fragments" exhibition. The lines that were chosen are brought here outside the context of the original texts, and when the prose sentences become lines of succinct poetry they arouse images of different places and times but remain unequivocal and clear, typical of Ruth Bondy's writing.

Each of the texts aroused my curiosity and sent me in search of images and artwork that correspond with it without being illustrations of the text per se. The large majority of the works were not created in response or in reference to Ruth's texts and many of the artists did not have the privilege of getting to know her in her lifetime.

In the work process, I prepared a fishermen's net made of word-strings: I unraveled the sentences to the level of words and then letters, and these too were unraveled to lines that are types of threads that create a net. This I took to the sea to see what I would catch. The "fish" were diverse. They include sketches, paintings, and sculptures. Works that bring light, understanding, and another point of view to the texts but do not try to interpret or to prove a hypothesis. The art, presented in clusters that include the texts,

produces wide and flexible contexts and explanations; the connections link the meanings and mutual relations between text and visual image, but at the same time also let each viewer retain an independent experience with his or her own interpretation. There is no unhealthy dependence or symbiosis here, rather people are given the possibility to read themselves based on a wide reflective attitude.

All these have been placed on a central platform, Beit Theresienstadt Museum. The museum was established with the aim of telling the story of Theresienstadt ghetto, commemorating those who had been incarcerated there, and preserving the memory, while processing our current-day understanding of past occurrences. It is precisely the presentation of modern works related to Ruth Bondy's texts and to the artwork displayed in the museum that makes it possible to inspect the past versus the present.

By using a cluster-based structure, the exhibition creates a form that challenges the contents and arouses the viewer to contemplate in a way that does not constitute a closed decoding of a topic or reality and thus does not serve only one existing knowledge. Each part of the cluster creates a layered discourse with the others, practices the metaphorical sensitivity of observation processes in general, and builds an identity and development of memory that might serve as a type of connecting pathway between the generations, a way of understanding the Holocaust and life.

'בית טרזין'. המוזיאון הוקם במטרה לספר את סיפור גטו טרזיינשטאדט, להנציח את אלה שהיו שם ולשמר את הזיכרון תוך עיבוד ההבנה שלנו היום את שאירע בעבר. דווקא הצגת עבודות עכשוויות, המתייחסות לטקסטים של רות בונדי וליצירות המוצגות במוזיאון, מאפשרת לבחון את העבר אל מול ההווה.

באמצעות מבנה של מקבץ, התערוכה יוצרת צורה אשר מאתגרת את התוכן ומעוררת את המתבונן להרהור שאינו פענוח סגור של נושא או מציאות ומשום כך אינו משרת רק ידע אחד קיים. כל חלק במקבץ יוצר שיח מרובד על חלקיו השונים, מתרגל את הרגישות המטאפורית שבתהליך התבוננות בכלל ובונה זהות והתפתחות של זיכרון, שעשוי לשמש כעין דרך המחברת בין הדורות, דרך להבנת השואה והחיים. הדור שעבר את השואה בחר אם לשתף או להימנע מלחלוק את הזיכרון עם ילדיו ועם החברה כאן, בישראל. אנחנו, 'הדור השני', היינו בעיקר זהירים מלהעלות לשיח את מה שלא עלה ובא מהורינו. התנהלנו ביראה אל מול הדברים שלא נאמרו וחיינו בתחושה שעדיף לא לגעת ושעלינו להעריך את העובדה ש'חוסכים' מאיתנו חוויות קשות.

רק בדור השלישי מתרחש השינוי. דור זה נכנס לריק, לחלל ולאלם שהותירו שני הדורות הקודמים. גם לדור זה יש, כמובן, מחויבות בסיסית לעסוק בנושא, אך הרצון לדבר נובע גם מן הצורך לתת ביטוי לשאלות ולתובנות באמצעים אחרים, באמירה שונה ובדרך אחרת –דבר שמתחייב בתקופה בה הדור הראשון והיקר עוזב אותנו, לאחר שנתן את עדותו המרה.

התערוכה הזו היא דוגמה לתפיסה שמאמינה כי הצבתה במוזיאון היסטורי, שמתאר מקום וזמן ייחודיים ומוגדרים, פותחת אפשרות להבנה מעט אחרת של השואה, מעט פחות דוגמטית, מבלי להמעט מערכה וממשמעותה.

המשפטים המלווים את התערוכה, עשרים וארבעה במספר, נלקחו מקטעי פרוזה, מאמרים ומחקרים, כולם פרי יצירתה של הסופרת, הפובליציסטית, העיתונאית והחוקרת רות בונדי. הם נגזרו לשורות מתומצתות של שירה המעוררות חשיבה והרהור והפכו לבסיס מערכת של מחווה לחייה ולפועלה, במסגרת התערוכה 'שברים שלמים' 2.

השורות שנבחרו מובאות כאן מחוץ להקשר של הטקסט המקורי וכשמשפטי הפרוזה הופכים לטורי שירה מתומצתת הם מעוררים דימויים של מקומות וזמנים שונים ועם זאת נותרים חד־משמעיים וברורים, כפי שהיתה כתיבתה של רות בונדי.

כל אחד מהטקסטים עורר את סקרנותי ושיגר אותי לחפש דימויים ויצירות אמנות המתייחסות אליו, מבלי שאלה יהיו אילוסטרציות לטקסט עצמו. רוב רובן של העבודות לא צויר כתגובה או בהתייחסות לטקסטים של רות וחלק גדול מהאמנים אף לא זכה להכירה בחייה.

בתהליך העבודה הכנתי רשת דייגים עשויה מחוטי־מילים: פרמתי את המשפטים למילים ולאחר מכן לאותיות, שאף אותן פרמתי לקווים שהם כעין חוטים אשר יוצרים את הרשת. איתה יצאתי אל הים לראות מה יעלה בה.

ה"דגים" היו מגוונים. היו ביניהם רישומים, ציורים ופסלים. יצירות שכולן שופכות אור, הבנה ונקודת מבט אחרת על הטקסטים, אך אינן מנסות לבאר או להוכיח תזה. האמנות, שמוצגת במקבצים בשילוב עם הטקסט, מייצרת הקשרים ופירושים רחבים וגמישים; הקשרים מותחים את המשמעויות ואת יחסי הגומלין בין טקסט ודימוי חזותי ויחד עם זאת גם מניחים לכל אחד להישאר כחוויה עצמאית ובאינטרפרטציה משלו. אין כאן סימביוזה או תלות לא בריאה, כי אם מתן אפשרות לאנשים לקרוא את עצמם מתוך התייחסות רפלקטיבית רחבה.

כל אלה מונחים על המצע המרכזי, הלא הוא מוזיאון

Whole fragments2

Adi Yekutieli | Curator

The generation subjected to the Holocaust chose whether to share or avoid sharing their memories with their children and with society here, in Israel. We, the "second generation", were mainly careful not to include in the discourse anything that did not come from our parents. We remained in awe of things that had not been said and lived with the feeling that it was better to refrain from probing and that we should appreciate the fact that we were being "spared" terrible experiences.

Only in the third generation is a change taking place. This generation entered the vacuum, the empty space, and the muteness left by the two previous generations. This generation too has, of course, a basic commitment to deal with the subject, but the wish to speak also stems from the need to voice questions and insights through other means, by different statements, and in a different way – necessary at a time when the first precious generation is leaving us, having given their bitter testimony.

This exhibition exemplifies an outlook whereby presenting it in a historical museum, which describes a unique and well-defined place and time, affords the possibility of a slightly different understanding of the Holocaust, one that is slightly less dogmatic, without detracting from its value and significance.

Theodor Adorno claimed that poetry writing and painting that are beyond historical documentation of the Holocaust are to be considered a barbaric act.

He claimed that there is a moral ban against artistic treatment of the Holocaust. In contrast, some see the endless stream of words and images representing the Holocaust as distancing and concealing its intensity. Perhaps we have now reached a time in which various museums (of history, art, science, etc.) can understand that connections between disciplines make it possible to create intellectual relevance as well as a wider connection to the young generation, who by nature accumulate their knowledge in more eclectic ways and have no patience for excessive didactics, a generation that weaves nets, which it then takes to the "sea".

The curator's conception of the clusters in this exhibition differs from that customary. The exhibition encompasses multiple linearity and narratives and the viewer decides which path to take. The images from Beit Theresienstadt's art collection, created by people who lived at the camp, are given another opportunity when placed in proximity to modern works of art. This presentation to the viewer enables a softer observation of this harsh subject and a different way of discussing it and learning from it.

The exhibition is a homage to Ruth Bondy's inquisitiveness and precise writing, giving "room" to creators who were her friends and colleagues and to all human beings.

So that we shall not forget

התפיסה האוצרותית של המקבצים בתערוכה זו שונה מן המקובל. יש בתערוכה ריבוי לינאריות ונרטיבים והצופה הוא שקובע את הדרך שיהלך בה. הדימויים מתוך אוסף האמנות של בית טרזין, שנוצרו על ידי אנשים שחיו בגטו, מקבלים הזדמנות נוספת כשהם מונחים מול יצירות אמנות עכשוויות. העמדה זו מול הצופה מאפשרת התבוננות רכה יותר בנושא קשה זה ודרך שונה לשוחח בה וללמוד ממנה. תערוכה זו היא מחווה לסקרנות ולחדות כתיבתה של רות בונדי, שנותנת מקום ליוצרים שהיו חבריה וקולגות שלה ולכל אדם באשר הוא אדם.

על מנת שלא נשכח

תיאודור אדורנו טען שכתיבת שירה או ציור שהם מעבר לתיעוד ההיסטורי של השואה, נחשבים למעשה ברברי. הוא טען לאיסור מוסרי על עיסוק אמנותי בשואה. מולו, יש הרואים בזרם האינסופי של מילים ודימויים המייצגים את השואה כמרחיקים וכמסתירים את עוצמתה. אפשר שעתה הגענו לימים בהם אפשר כבר למוזיאונים שונים (להיסטוריה, לאמנות, למדע וכ"ו) להבין כי חיבורים של עולמות־דעת מאפשרים ליצור רלוונטיות אינטלקטואלית וגם חיבור רחב יותר לדור הצעיר, שבמהותו אוסף את הידע שלו בדרכים יותר אקלקטיות ואינו מגלה סבלנות לדידקטיות יתר. דור שאורג רשתות ואיתן הוא הולך ל"ים".

"לא היו אלה זמנים טובים יותר, רק שנראו בטוחים יותר"

"לא היו אלה זמנים טובים יותר, רק שנראו בטוחים יותר"

"Those were not better times, they merely seemed safer"

“אין מקום שמור, אין חלל שנשאר

ריק”

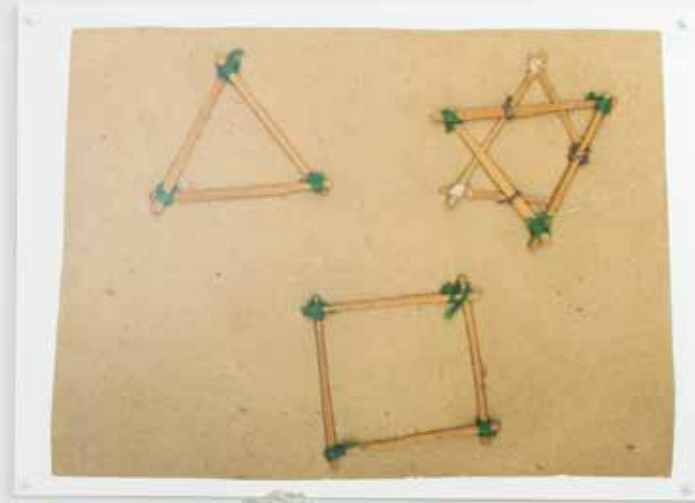
“אין מקום שמור, אין חלל שנשאר ריק”

"There is no reserved space. no vacuum remains empty"

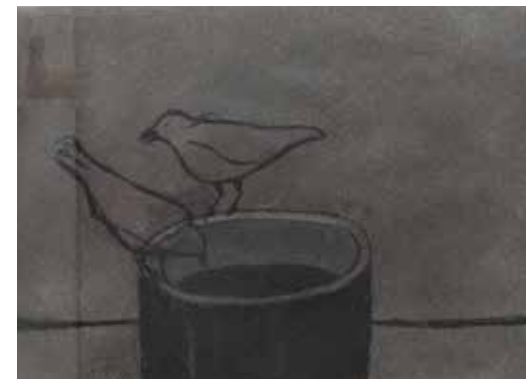
"חברות שנמשכת מאז ימי הנעורים,

כמו נעל נוחה"

"חברות שנמשכת מאז ימי הנעורים, כמו נעל נוחה"

"Friendship that has persevered since childhood, like a comfortable shoe"

"בהומור היו נחמה, נצחון רגעי על
המציאות, טיפת אשליה, זיק של חרות"

"הומור דורש כוח פנימי והוא בגדר
מותרות במצבים קיצוניים"

"Humor requires inner strength,
in extreme situations it is a luxury"

"Humor offered comfort, a momentary
triumph over reality, a drop of illusion,
a ray of liberty"

"לא ניחשתי לאן מובילה הנסיעה, אך ידעתי; זו פרידה לתמיד"

"I had no idea where we were headed, but I knew; it was goodbye forever"

"אינך יכול לחזור -

רק הביתה,

גם

לא צריך

"ללכת

"עומס העבר מוטל
על הזכרון היהודי.
אין להוסיף עליו
פרטים תפלים"

“אינך יכול לחזור - ולא רק הביתה, ולא רק שאינך יכול-גם לא צריך לחזור”
 "You can't return back-you not only can't, you shouldn't"

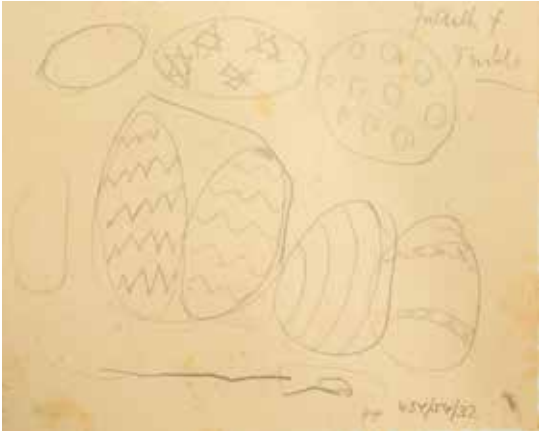

"עומס העבר מוטל
על הזכרון היהודי.
אין להוסיף עליו
פרטים תפלים"

"עומס העבר מוטל על הזכרון היהודי. אין להוסיף עליו פרטים תפלים"

"Jewish memory bears the burden of the past.
Adding insignificant details is unnecessary"

"רוע ואכזריות לא פוסחים גם על בעלי תרבות"

"Cultured people are plagued by evil and cruelty like any others"

"רוע ואכזריות

לא פוסחים

גם על

בעל תרבות"

הדברים הטובים מוטב שיבואו אלי
בהפתעה

הדברים הטובים מוטב שיבואו אלי בהפתעה
"I prefer to receive good things by surprise"

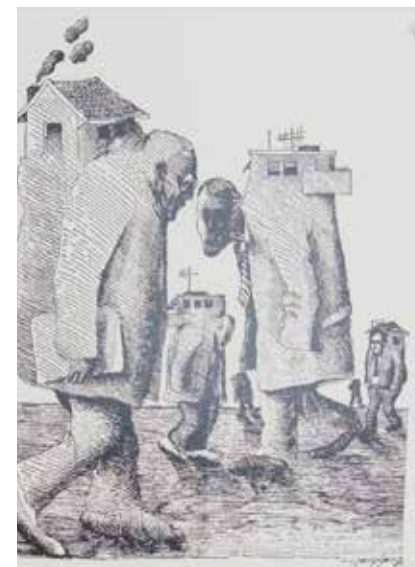

"הבטחתי לעצמי לעולם לא לדבוק בחפצים"

"I promised myself never to become attached to objects"

"אני מודעת כל העת לשבריריות הקיום האנושי"

"I am constantly aware of the fragility of human existence"

"בכתיבתי הלכתי לי בשביל צודי, דוקרת בסיכות במקום לתקוע עט כחרב"

"I walked along the side path, jabbing pins instead of thrusting a sword-like pen"

דוקרת בסיכות במקום לתקוע עט כחרב

"בכתיבתי הלכתי לי בשביל צודי"

"מה שעל הצלחת
יש לאכול"

"עוגה' עשויה לחם
אפור, שלפחות בצבעה
הזכירה עוגת שוקולד"

"אוהבי מרק נוטים
להסתפק במועט"

2014年12月15日
2014年12月15日

הזמירה קודם שיהיה
אמור, שלמות כח
הזמירה קודם שיהיה

"מה שעל הצלחת ייש לאכול"

"אורחי מרק נזטים להסתפק במועט"

”עוגה’ עשויה לחם אפור, שלפחות בצבעה הזכירה עוגת שוקולד”

להכנתם היו כמו דרישות שלום מעולם אחר”
 “היו נשים שמתוך צורך נפשי, רשמו מתכוני מאכלים שהמצרכים

"Eat the food on your plate"

"Those who like soup tend to be satisfied with little"

"'Cake' made of gray bread that resembled chocolate cake at least in color"

"Some women, feeling an inner need, wrote recipes whose ingredients were reminiscent of another world"

"כגיבג השיכח הקלה
 על המחשבות לשאג
 אג צוועג החיים"

"כתיבת השירים הקלה על המחברות לשאת את זוועת החיים"
 "Writing poems helped the authors bear the horrors of life"

"על אדמה ספוגת מוות,
אין מקום למצעדים.
עליה מותר לדרוך
רק
בענווה"

"על אדמה ספוגת מוות,
אין מקום למצעדים.
עליה מותר לדרוך
רק
בענווה"

"על אדמה ספוגת מוות, אין מקום למצעדים. עליה מותר לדרוך רק בענווה"

"No marches should be held on blood-soaked soil. Only humility is permissible in such a place"

TIGHTLY HELD
UNARMED
HOW WE TRIED
OUR INSIDES SHOWING
AN ECHO

"The fear of leaving empty handed is a type of preface to death"

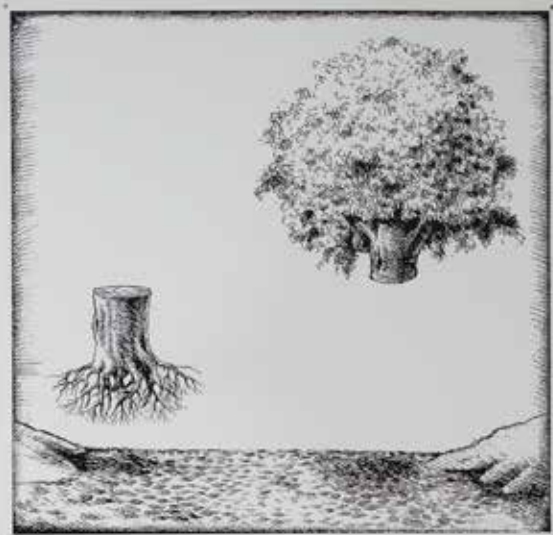
"פחד היציאה לדרך בידיים ריקות הוא כעין מבוא למוות"

"כל היופי הזה,
 כל השפע הזה,
 כל השלווה הזו,
 היו פה גם בשנות המלחמה"

"All this beauty, all this plenty, all this serenity, was here in the war years too"

"השכלתי מוקדם בחיים;
לשים נקודה"

"השכלתי מוקדם בחיים; לשים נקודה"

"I learned early on in life; put a period and go on"

"לא לעסוק בשואה -

נורא,

ולעסוק בה -

נורא אף הוא"

"לא לעסוק בשואה - נורא, ולעסוק בה - נורא אף הוא"

"Not dealing with the Holocaust - is terrible,
and dealing with it - is terrible too"

"כעבור ימים ספורים
לבשה גיסתה
את מעיל הצמר הרך
שנותר אחרי מותה"

"כעבור ימים ספורים לבשה גיסתה את מעיל הצמר הרך שנותר אחרי מותה"
"Several days later her sister-in-law put on the soft wool coat that was left
after her death"

עמוד 10 | מימין לשמאל:

אבנר כץ, ללא כותרת, 2017, טכניקה מעורבת על עץ לבוד, 160X100 ס"מ

אבנר כץ, טיול לחו"ל (חרוזים מקריים), 2018, טכניקה מעורבת, 39X53 ס"מ

ורד נחמני, טיול לילה 6, 2013, טמפרה ושמן על עץ לבוד, 33.5X43.5 ס"מ

עמו (עמנואל) גרואג, ללא כותרת, 1945, קולאז' (הדפס), טכניקה מעורבת, 20.8X29 ס"מ, מאוסף בית טרזין

יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

עמוד 12 | מימין לשמאל:

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

ורד נחמני, לילה, 2014, שמן על עץ לבוד 43.5X53 ס"מ

יוצר לא ידוע, כלי חרס עם דמות ילד, גטו טרזיינשטאט, חומר, 8X9.5X13 ס"מ, מאוסף בית טרזין

עמוד 14 | מימין לשמאל:

ילד לא ידוע, עבודת מגן דוד, (מגטו טרזיינשטאט), קולאז' (הדפס), 26X21 ס"מ, מאוסף בית טרזין

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

אבנר כץ, שני עורבים, 2018, פחם על נייר, 50X35 ס"מ

עמית קבסה, שניים, 2011, פסל ברונזה, 30X30X60 ס"מ

עמוד 16 | מימין לשמאל:

וולטר פרויד, יאן הרמן, איש בחליפה ירוקה, גטו טרזיינשטאט, עץ, בד, מתכת, 8X13X41 ס"מ, מאוסף בית טרזין

פאבל פנטל, אישה העוברת ייפוי, צויר בגטו טרזיינשטאט, רישום דיו על נייר (הדפס), 19X25 ס"מ, מאוסף בית טרזין

יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר)

פאבל פנטל, תהלוכה מתוך האופרה "הכלה המכורה", צויר בגטו טרזיינשטאט (הדפס), עט דיו וצבעי מים על נייר, 30X22 ס"מ, מאוסף בית טרזין

פאבל פנטל, האופרה "כרמן ו" צויר בגטו טרזיינשטאט (הדפס), עט דיו וצבעי מים על נייר, 30X21 ס"מ, מאוסף בית טרזין

יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

עמוד 18 | מימין לשמאל:

אדית (ילדה מגטו טרזיינשטאט), צורות גיאומטריות, 1944, רישום עיפרון על נייר חום (הדפס), 21X15 ס"מ, מאוסף בית טרזין

מוניקה (ילדה מגטו טרזיינשטאט), חלון, רישום, עיפרון, עפרון צהוב על נייר חום (הדפס), 21X15 ס"מ, מאוסף בית טרזין

ילד לא ידוע, רכבת וצורות גיאומטריות, גטו טרזיינשטאט, ציור, עפרונות צבעוניים וצבעי מים על נייר (הדפס), 21X15 ס"מ, מאוסף בית טרזין

אבנר כץ, טיול בחו"ל (פרנקפורט קרלסרואה), 2013, טכניקה מעורבת, 27X18 ס"מ

יאיר גרבוז, ללא כותרת, 2009, טכניקה מעורבת, 40X40 ס"מ

יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר)

יהודית שרייבר, ללא כותרת, 2011, ויטרניה, 20X145X20 ס"מ

יהודית שרייבר, עורב, 2016, שקף למבדה בקופסאות אור, 8X76X27 ס"מ כל אחת

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

עמוד 22 | מימין לשמאל:

נורית גור לביא (קרני), תצ"א עזה, 2002, ציור שמן על בד, 60X50 ס"מ

פליקס בלוך, תמונת הגטו (הדפס), גטו טרזיינשטאט 1943, ציור צבעי מים על קרטון, 74X52X42 ס"מ, מאוסף בית טרזין

בובי (ברל) אוברלנדר, ציור (הדפס), גטו טרזיינשטאט 1944, גירים צבעוניים על נייר אפור, 22X15 ס"מ, מאוסף בית טרזין

נורית גור לביא (קרני), תצ"א ג'בלייה, 2001, ציור שמן על בד, 50X50 ס"מ

איתן ויתקון, הלא נוכחים, 2012, וידאו ארט, סאונד – אוהד צחר

Noa Yekutieli, Landscapes, 2014, manual paper-cutting in found sewing box, 25X80X20 cm

עמוד 24 | מימין לשמאל:

Noa Yekutieli, Landscapes, 2014, manual paper-cutting in found sewing box, 25X80X20 cm

איתן ויתקון, מניין, 2010, וידאו ארט, סאונד – אוהד צחר

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (ציור על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

יהודית הירש (ילדה מגטו טרזיינשטאט), צורות עגולות, רישום עיפרון על נייר חום (הדפס), 16.5X13.5 ס"מ, מאוסף בית טרזין

עמוד 26 | מימין לשמאל:

יוסל ברגנר, שד אדום, שנות ה־90, הדפס משי וליטוגרפיה על נייר, 70X82 ס"מ

יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר)

יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר)

אבנר כץ, אבוקדו וצנצנת, 2018, טכניקה מעורבת על נייר, 58X55 ס"מ

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

פאבל פנטל, זוג זקן, צויר בגטו טרזיינשטאט, רישום בדיו על נייר (הדפס), 15X19 ס"מ, מאוסף בית טרזין

יאיר גרבוז, ללא כותרת, 2012, טכניקה מעורבת, 40X40 ס"מ

עמוד 28 | מימין לשמאל:

אבנר כץ, ליקוי חמה, 2013, טכניקה מעורבת, 33X29 ס"מ

אבנר כץ, לילות כנען, 2017, טכניקה מעורבת על עץ לבוד, 84X90 ס"מ

דרורה וייצמן, חשוב רק על תענוגות (מילון לעולה חדש), 1998, אסמבלאז', 12X24 ס"מ

מיכאלה לאושר (ילדה מגטו טרזיינשטאט), ילדה בגינה, ציור (הדפס), עפרונות צבעוניים על נייר, 21.3X14.7 ס"מ, מאוסף בית טרזין

Know Hope - Addam Yekutieli, They Turned to There, 2015, mixed media, 100X67 cm

עמוד 30 | מימין לשמאל:

דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

Noa Yekutieli, Time That Crashed, 2014, manual paper-cutting, mixed media assemblage, 55X45X20 cm

סליי קראקוואר, פסלון של שוטר גטו, גטו טרזיינשטאט, גילוף עץ וצביעה, 8.5X6X14 ס"מ, מאוסף בית טרזין

טליה ישראלי, מטלון פינת צ'לנוב, 2015, שמן על בד, 140X94 ס"מ

עמוד 32 | מימין לשמאל:

אליעזר גוגו רוזן, נקודת משען, ברזל, עץ ופליז, 2002, 40X40X225 ס"מ

Know Hope, Addam Yekutieli, Acknowledging the Missing by Missing, 2014, mixed media, 59X57.5 cm

ילד לא ידוע, עבודת מחצלת, חוטי כותנה שזורים עם עץ על נייר אפור (הדפס), גטו טרזיינשטאט, 27.5X21.5 ס"מ, מאוסף בית טרזין

יוסי וסיד, Nest, הדפס דיגיטלי (במקור– דיו על נייר), 2017, 85X60 ס"מ

עמוד 34 | מימין לשמאל:

יאיר גרבוז, ללא כותרת, 2015, ציור, טכניקה מעורבת, 40X40 ס"מ

יאיר גרבוז, ללא כותרת, 2012, ציור, טכניקה מעורבת, 40X40 ס"מ

סרחיו דניאל צ'רטקוף, לא סגור, 2015, שמן על בד, 40X50 ס"מ

סרחיו דניאל צ'רטקוף, בראשית, 2004, שמן על בד, 80X40 ס"מ

לא ידוע, שרשרת עם עשרה תליונים, גטו טרזיינשטאט, צורפות במתכת (הדפס), מאוסף בית טרזין

אבנר כץ, ללא כותרת, 2017, טכניקה מעורבת על עץ לבוד, 122X84 ס"מ

איתן ויתקון, Central Park בחורף והברווזים עדיין שם, 2013, צילום, 80X40 ס"מ

עמוד 36 | מימין לשמאל: הגר, ללא כותרת, 2008, קליפות שום על בד גזה יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס, (רישום על נייר) דני קרמן, ללא כותרת, הדפס, (רישום על נייר) דני קרמן, ללא כותרת, הדפס, (רישום על נייר) דני קרמן, ללא כותרת, הדפס, (רישום על נייר) עליזה אהרמן ש"ק, אחות במרפאה, גטו טרזיינשטאט 16.8.1943, רישום על נייר (הדפס), 18X15 ס"מ, מאוסף בית טרזין דני קרמן, ללא כותרת, הדפס, (רישום על נייר)

דרורה וייצמן, טונדו, 2016, רישום עט ואקוורל על הדבק נייר, 18X18 ס"מ שרה זעירא, חוזר ומתחיל, 2018, עבודה על מפית שבת שנרקמה ע"י אישה מאתיופיה, טכניקה מעורבת, 48X37 ס"מ

עמוד 38 | מימין לשמאל: Know Hope – Addam Yekutieli, Hanging, Looming, 2018, mixed media, 72.4X48 cm יז'י סליבה, ללא כותרת, 2018, הדפס (רישום על נייר) וואלי גרבשייד, מתכון, מתוך ספר מתכונים שנכתב בגטו טרזיינשטאט, עט דיו על נייר (הדפס), מאוסף בית טרזין שם הילד אינו ידוע, שיעור בחשבון בעזרת מקצבים במוזיקה, גטו טרזיינשטאט (הדפס), מאוסף בית טרזין דרורה וייצמן, צדה לדרך, 2001, אסמבלאז' חפצים בתוך מכונת כתיבה, 30X33X15 ס"מ

עמוד 40 | מימין לשמאל: הגר, ללא כותרת, 2018, מיצג, צמח ליפה פרוס טבול בבטון לבן, מחובר בברזלי קשירה של בנייה דני קרמן, ללא כותרת, הדפס, (רישום על נייר) בותיינא חלבי, צעדת המוות, 2007, הדפס, (שמן על קנבס), 30X21 ס"מ איתן ויתקון, נבדיל בין שמיים לארץ, 2007, צילום, 200X100 ס"מ אורית חופשי, אלטרנטיבה, 2014, דיו וגילוף בעץ, 200X200 ס"מ

עמוד 42 | מימין לשמאל: Know Hope - Addam Yekutieli, Tattoos, 2018, photograph 48×23 cm בותיינא חלבי, תאי המוות, 2009, הדפס (שמן על קנבס), 50×35 ס"מ סרחיו דניאל צ'רטקוף, Oberarm Zahl 14547 Klasse B, 2014, שמן על בד, 50X100 ס"מ סרחיו דניאל צ'רטקוף, Pseudocode, 2014, אקריליק על בד, 50X100 ס"מ סרחיו דניאל צ'רטקוף, 1223464/7, 2014, אקריליק על בד, 160X140 ס"מ דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר) לא ידוע, גופייט תינוק נתפרה בגטו טרזיינשטאט, בד כותנה לבן תפור (הדפס), 49X29 ס"מ, מאוסף בית טרזין

עמוד 44 | מימין לשמאל: בלהה אהרוני, נווד, 2015, עץ, 220X70 ס"מ רן הדרי, חוף עמק חפר, 2017, ציור שמן על עץ, 20X30 ס"מ דרורה וייצמן, בגד כפת, 2015, רישום עט ואקוורל על הדבק נייר, 20X18 ס"מ הגר, קמע, 2017, בד משי תפור ביד לרצועות ברזלים חלודים ילד לא ידוע, אריגה, גטו טרזיינשטאט 1944, אריגה בנייר אדום ולבן (הדפס), 24.5X20.5 ס"מ, מאוסף בית טרזין דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר)

עמוד 46 | מימין לשמאל: Noa Yekutieli, Focus Until You Can't, 2018, manual paper-cutting, graphite, 200X29 cm דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר) בותיינא חלבי, מכתב אחרון, 2009, הדפס (שמן על קנבס), 80X56 ס"מ ילד לא ידוע, רדיוס, גטו טרזיינשטאט, רישום עיפרון על נייר חום (הדפס), 14.5X21.3 ס"מ, מאוסף בית טרזין אליעזר גוגו רוזן, עצירה, 2014, ברזל, 15X70X55 ס"מ

עמוד 48 | מימין לשמאל: איתן ויתקון, גנדי, 2014, צילום, 120X90 ס"מ אסנת בן שלום, דיוקן עצמי, 2013, ציור שמן על בד, 110X150 ס"מ דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר) אורית חופשי, הסחת דעת, 2016, חיתוך עץ ושיוף בעזרת Kozo ו־Abaca paper, 200X200 ס"מ

עמוד 50 | מימין לשמאל: נגיאת עבדאללה, מימד אחר, 2018, שמן על בד וחוטים, 70X100 ס"מ שמלה ירוקה עם טלאי צהוב מגטו טרזיינשטאט, כותנה ותפירה, 55X120 ס"מ, (הדפס) מאוסף בית טרזין דני קרמן, ללא כותרת, הדפס (רישום על נייר) הגר, ללא כותרת, 2018, מיצג, צמח ליפה פרוס טבול בבטון לבן, מחובר בברזלי קשירה של בנייה אליעזר גוגו רוזן, עובדת שקופה, 2015, עץ וברזל, 20X20X105 ס"מ

Page 10 | From right to left:

Avner Katz, Untitled, 2017, mixed media on plywood, 100X160 cm

Avner Katz, Trip abroad (random rhymes), 2018, mixed media, 53X39 cm

Vered Nachmani, Night trip number 2013 ,6, tempera and oil on plywood, 43.5X33.5 cm

Emo (Emanuel) Groag, Untitled, 1945, collage (print), mixed media, 29X20.8 cm, Beit Theresienstadt collections

Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Page 12 | From right to left:

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Vered Nachmani, Night, 2014, oil on plywood 13X9.5X8 cm

Unknown, Dish with figure of child, Ghetto Theresienstadt, clay, 13X9.5X8 cm, Beit Theresienstadt collections

Page 14 | From right to left:

Unknown, Magen David (print), stitching wooden sticks and wool thread on paper, 21X26 cm, Beit Theresienstadt collections

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Avner Katz, Two Crows, 2018, coal on paper, 35X50 cm

Amit Cabessa, Couple, 2011, Bronze statue, 60X30X30 cm

Page 16 | From right to left:

Walter Freud, Jan Hermann, Man in green suit, Ghetto Theresienstadt, wood, fabric and metal, 41X13X8 cm, Beit Theresienstadt collections

Pavel Fantl, Woman Being Made Up, Ghetto Theresienstadt, sketch (print), ink pen on paper, 19X25 cm Beit Theresienstadt collections

Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)

Pavel Fantl, March from the Opera "The Bartered Bride", Ghetto Theresienstadt, ink pen, watercolor drawing on paper (print), 22X30 cm, Beit Theresienstadt collections

Pavel Fantl, The Opera "Carmen I", Ghetto Theresienstadt, ink pen, watercolor, sketch on paper (print), 21X30cn, Beit Theresienstadt collections

Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Page 18 | From right to left:

Edith, Geometrical Figures, Ghetto Theresienstadt 1944, pencil sketch on tan paper (print), 21X15 cm, Beit Theresienstadt collections

Monika, (girl from Ghetto Theresienstadt), Window, Ghetto Theresienstadt, pencil, yellow crayon, sketch on tan paper (print), 15X21 cm, Beit Theresienstadt collections

Unknown child, Train and Geometrical Forms, Ghetto Theresienstadt, pencil, watercolor and crayons, drawing on paper (print), 15X21 cm, Beit Theresienstadt collections

Avner Katz, Trip Abroad (Frankfurt-Karlsruhe), 2013, mixed media, 27X18 cm

Yair Garbuz, Untitled, 2009 mixed media, 40X40 cm

Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)

Yudith Schreiber, Untitled, 2011, glass and wood show case, 20 X140 X20 cm

Yudith Schreiber, Crow, 2016, Light Boxes, 27X76 X8 cm

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Page 22 | From right to left:

Nurit Gur Lavy (Karni), Aerial Photograph of Gaza, 2002, oil on canvas, 50X60 cm

Felix Bloch, Picture of the ghetto (print), Ghetto Theresienstadt 1943, water color and ink pen, drawing on cardboard, Beit Theresienstadt collections, 42X52X74 cm

Bubi (Berl) Oberlaender, Drawing (print), Ghetto Theresienstadt 1944, 15X22 cm, color chalks on grey paper, 15X22 cm, Beit Theresienstadt collections

Nurit Gur Lavy (Karni), Gabalia Refugee Camp, 2001, oil on canvas, 50X50 cm

Eitan Vitkon, The Absents, 2012, video art, sound – Ohad Tzachar

Noa Yekutieli, Landscapes, 2014, manual paper-cutting in found sewing box, 25X80X20 cm

Page 24 | From right to left:

Noa Yekutieli, Landscapes, 2014, manual paper-cutting in found sewing box, 25X80X20 cm

Eitan Vitkon, Minyan, 2010, video art

Danny Kerman, Untitled, print (drawing on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Judith Hirsh, Round Forms, Ghetto Theresienstadt, pencil sketch on tan paper (pront), 16.5X13.5 cm, Beit Theresienstadt collections

Page 26 | From right to left:

Yosl Bergner, Red demon, the 90th, silk and lithography on paper, 70X82 cm

Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)

Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)

Avner Katz, Avocado and jar, 2018, mixed media on paper, 55X58 cm

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Pavel Fantl, Old Couple, Ghetto Theresienstadt, ink sketch on paper (print), 19X15 cm, Beit Theresienstadt collections

Yair Garbuz, Untitled, 2012, mixed media, 40X40 cm

Page 28 | From right to left:

Avner Katz, Eclipse, 2013, mixed media, 29X33 cm

Avner Katz, Canaan Nights, 2017, mixed media on plywood, 90X84 cm

Drora Weitzman, Think Only About Pleasures (New immigrant dictionary), 1998, assemblage, 24X12 cm

Michaela Lauscher, Girl in Garden, Ghetto Theresienstadt, drawing (print), pencil and crayons on paper, 14.7X21.3 cm, Beit Theresienstadt collections

Know Hope - Addam Yekutieli, They Turned to There, 2015, mixed media, 100X67 cm

Page 30 | From right to left:

Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Noa Yekutieli, Time That Crashed, 2014, manual paper-cutting, mixed media assemblage, 55X45X20 cm

Sally Krakauer, Statuette of a ghetto-guard, Ghetto Theresienstadt, wood carving and oil colors, 14X6XmX8.5 cm, Beit Theresienstadt collections

Talia Israeli, Matalon Corner of Chelnov, 2015, oil on canvas, 94X140 cm

Page 32 | From right to left:
Eliezer Gogo Rozen, Fulcrum, 2002, Iron, wood and brass, 225X40X40 cm
Know Hope - Addam Yekutieli, Acknowledging the Missing by Missing, 2014, 59X57.5 cm
Unknown, Woven wooden mat, cotton thread woven with wood on gray paper (print), Ghetto Theresienstadt, 21.5X27.5 cm, Beit Theresienstadt collections
Yossi Veissid, Nest, digital print (ink on paper), 2017, 60X85 cm

Page 34 | From right to left:
Yair Garbuz, Untitled, 2015, mixed media, 40X40 cm
Yair Garbuz, Untitled, 2012, mixed media, 40X40 cm
Sergio Daniel Chertkoff, Unclosed, 2015, oil on canvas, 40X50 cm
Sergio Daniel Chertkoff, Genesis, 2004, oil on canvas, 40X80 cm
Unknown, Necklace with 10 brass pendants, Ghetto Theresienstadt, Jewelry work with metal (print), Beit Theresienstadt collections
Avner Katz, Untitled, 2017, mixed media on plywood, 84X122 cm
Eitan Vitkon, Central Park Bridge in the Snow and the Ducks are Still There, 2013, photograph 40X80 cm

Page 36 | From right to left:
Hagar, Untitled, 2008, garlic skin on gauze
Jiří Slíva, Untitled, 2018, print (sketch on paper)
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Alisa Ehrmann Shek, Nurse in Clinic, Ghetto Theresienstadt, sketch on paper (print), 15X18 cm, Beit Theresienstadt collections
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Drora Weitzman, Tondo, 2016, sketch, watercolor and pen on paper, 18X18 cm
Sara Zeira, Begins and Begins, 2018, Woven Sabbath Napkin, made by an Ethiopian woman, mixed media, 37X48 cm

Page 38 | From right to left:
Know Hope – Addam Yekutieli, Hanging, Looming, 2018, mixed media, 72.4X48 cm
Jiří Slíva, Untitled, 2018, print, (sketch on paper)
Vally Grabscheid, Recipe, from recipe book written in Ghetto Theresienstadt, ink pen on paper (print), Beit Theresienstadt collections
Unknown child, Math Lessons Utilizing Music Rhythms, Ghetto Theresienstadt, Beit Theresienstadt collections
Drora Weitzman, Supplies for the Road, 2001, assemblage, objects in the typewriter, 30X33X15 cm

Page 40 | From right to left:
Hagar, Untitled, 2018, Performance, looped limestone plant dipped in white concrete, attached to construction tying buckets
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Buteina Halabi, The Death March, 2007, print (oil on canvas), 21X30 cm
Eitan Vitkon, And He Separated the Light from Darkness, 2007, photograph, 200X100 cm
Orit Hofshi, Alternative, 2014, ink and wood carving, 200×200 cm

Page 42 | From right to left:
Know Hope - Addam Yekutieli, Tattoos, 2018, photograph 48×23 cm
Buteina Halabi, The Gas Chambers, 2009, print (oil on canvas), 35×50 cm
Sergio Daniel Chertkoff, Oberarm Zahl 14547 Klasse B, 2014, oil on canvas, 100X50 cm
Sergio Daniel Chertkoff, Pseudocode, 2014, acrylic on canvas, 100X50 cm
Sergio Daniel Chertkoff, 1223464/7, 2014, acrylic on canvas, 140X160 cm
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Unknown, undershirt of a newborn, Ghetto Theresienstadt, White cotton fabric sewn (print), 29X49 cm, Beit Theresienstadt collections

Page 44 | From right to left:
Bilha Aharoni, Wanderer, 2015, wood, 70X220 cm
Ran Hadari, Emek Hefer Beach, 2017, oil on wood, 30X20 cm
Drora Weitzman, Beged Kefet, 2015, pen and watercolor on paper paste, 18X20 cm
Hagar, Talisman, 2017, hand-sewn silk fabric with rusty iron rods into strips
Unknown child, Paper woven mat (print), Ghetto Theresienstadt 1944, 24.5X20.5 cm, Beit Theresienstadt collections
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)

Page 46 | From right to left:
Noa Yekutieli, Focus Until You Can't, 2018, manual paper-cutting, graphite, 220X29 cm
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Buteina Halabi, Last Letter, 2009, print (oil on canvas) 56 cm×80 cm
Unknown child, Radius, sketch pencil on tan paper (print), 21.3X14.5 cm, Beit Theresienstadt collections
Eliezer Gogo Rozen, Stop, 2014, iron, 55X70X15 cm

Page 48 | From right to left:
Eitan Vitkon, Gandhi, 2014, oil on canvas, 90X120 cm
Osnat Ben Shalom, Self Portrait, 2013, oil on canvas, 150X110 cm
Danny Kerman, Untitled, print (sketch on paper)
Orit Hofshi, Clutter, 2016, Woodcut, rubbing on hand made Kozo and Abaca paper, 200×200 cm

Page 50 | From right to left:
Najhat Abdalla, Another Dimension, oil on canvas and strings, 100X70 cm
Green dress with Yellow Star from Ghetto Theresienstadt, cotton dress sewn, 120X55 cm, (print) Beit Theresienstadt collections
Danny Kerman, Untitled, print, (sketch on paper)
Hagar, Untitled, 2018, Performance, limestone plant, dipped in white concrete, is attached to construction taps
Eliezer Gogo Rozen, Invisible Worker, 2015, wood and iron, 105X20X20 cm

היה פעם אני / גלריית זוזו

אוצרת / רותם ריטוב

ONCE THERE WAS I / Zuzu Gallery

Curator / Rotem Ritov

ורד אהרונוביץ' / Vered Aharonovitch

Once There Was I

Curator | Rotem Ritov

Even if hidden, the lust for life, in its full glory and beauty, will always be there.

As I age, the betrayal of me in myself, myself in my body and in who I am, forces me to adjust to myself anew every day.

The exhibition Once there was I is a tribute to humans, humanity, compassion and lust for life: To be, to think, to explore, to decide, to create, to invent, to feel... It is a tribute to the passion for value of the self until the last breath. The curation of this exhibition was inspired by the seminal text The Shrunken me written by Ruth Bondi at the age of 91, after being hospitalized at the geriatric rehabilitation unit at Sheba hospital. The text was published in "Haaretz" newspaper in December 2017, after her death, with the initiative of her daughter, Tal Bashan.

The curational course entails the aspiration that a viewing experience of the exhibition through its diverse artistic expressions, will give rise to thoughts and contemplations about the significance and implications of the self-betrayal at old age; the physical and mental betrayal of the body; the reencounter with the ever-changing self; adaptation and adjustment to ever-changing daily routine and habits; all that, as well as the harsh encounter with social and institutional betrayal.

And here, in the 21st century, success! Life span has increased and reached far beyond retirement age. Hurray, what good news for the mortals who always fantasized about eternal life since the days of Eden. A child who is born today is expected to live more than a hundred years. It is preordained that his old age period will spread over 4-5 decades.

However, the machine (the human body) is yet to be updated with the amazing life lengthening capabilities brought by progress, technology, and scientific discoveries. The lust for life dwells in a body eroded by time, and the gap between them expands constantly: no more easy skipping or spontaneous lying on the

grass without a months of physiotherapy treatments; no more quick sprints to the last bus arriving at the station; in family meals, one has to choose between not hearing anything at all and hearing everyone altogether, and in an exaggerated volume, with hearing aids; no more quick morning coffees without managing a precise diary and mathematical crosses of one's colorful pills collection, some of which big enough to fit the esophagus of an elephant...

Sensations of personal betrayal and regression to infancy phase (both physically and mentally), are amplified by the social support systems. It seems that the established social and medical systems are (much like the body) yet to be updated with the compassion and the space required in the encounter with the new me. Suddenly the language and treatment used to take care of the new me is infantile. As an old-baby, my voice is pushed aside, the authority over my self is transferred to caretakers, and the "I" is gone.

Finally, the ultimate strike of betrayal from the entity who is supposed to protect and guard me from myself and from those who don't see the mature, experienced, and wise person that I am behind my cataract, is imposed by the state, which makes maximal effort to save as much money as it can by depriving me of what I need. The weak I is left defeated in a battle it cannot fight in this stage of life, neither physically nor mentally, with a series of betrayals by the body, cognition, community, and state.

Art works of three recently deceased female artists are present in the exhibition: Ylona Aron, Shibata Toyo, and Ruth Schloss. Their works embody the physical/ mental/social experience of aging.

Today (2018), 500,000 people aged over 75 years live in Israel. Among them there are about 130,000 (24%) with severe difficulties in maintaining everyday tasks, such as washing or getting dressed independently.

תאוות החיים שוכנת בגוף הנשחק בידי הזמן, והפער ביניהם הולך ומעמיק: לא עוד דילוגים קלילים או התפרשות ספונטנית על הדשא ללא חודש טיפולי פיזיותרפיה; לא עוד ריצה מהירה אל האוטובוס האחרון המגיע לתחנה; בארוחות משפחתיות לבחור בין לא לשמוע לבין לשמוע את כולם בבת אחת, עם מכשיר השמיעה; לא עוד קפה בוקר זריז, מבלי לנהל יומן מדוקדק והצלבות מתמטיות בין אוסף הכדורים הצבעוניים, שחלקם בגודל שמתאים לוושט של פיל...

את תחושות הבגידה והגרסיה לשלב הינקות (הן הפיזית והן ההכרתית), מחזקות מערכות התמיכה הממסדית, הרפואית, הבירוקרטית. נראה כי גם הן (כמו הגוף), טרם עודכנו בחמלה ובמרחב הנדרשים במפגש עם האני החדש. כתיונק-מבוגר קולי ומתייחסים אל האני החדש בתינוקית. כתינוק-מבוגר קולי נדחק, הסמכות על העצמי עוברת למטפל, והאני נעלם. ולבסוף, את מכת המחץ בבגידת-העל של הישות שאמורה לשמור ולהגן עלי מנחיתה המדינה, שעושה ככל יכולתה לחסוך בי וממני. האני החלש נותר מובס בקרב שהוא אינו מסוגל לנהל בשלב זה של חייו, לא פיזית ולא מנטלית - בסדרת הבגידות של הגוף, ההכרה, הסביבה והמדינה.

בתערוכה נוכחות עבודותיהן של שלוש אמניות שנפטרו בשנים האחרונות: אילונה אהרון, שיבטה טויו ורות שלום. עבודותיהן הן התגלמות החוויה הפיזית/מנטלית/סביבתית של הזקנה.

כיום (2018) חיים בישראל 500,000 בני +75. מתוכם, כ־130,000 (24%) מבוגרים סיעודיים, שאינם יכולים לבצע פעולות יום־יומיות, כגון רחצה והתלבשות.

תאוות החיים, במלוא תפארתה ויופייה, גם אם נחבאת, תהיה שם תמיד.

לעת זְקֵנָה, בגידת האני בעצמי, עצמי בגופי, בי ובמי שהנני מחייבת אותי להתרגל לעצמי כל יום מחדש.

התערוכה "היה פעם אני" היא מחווה לאדם, לאנושיות, לחמלה ולתאוות החיים: להיות, לחשוב, לחוות, להחליט, ליצור, להמציא, להרגיש... מחווה לתשוקה ולערך העצמי, עד לנשימה האחרונה.

התערוכה נאצרה בהשראת טקסט מכונן שנכתב על ידי רות בונדי בהיותה בת כמעט 91, לאחר אשפוז במחלקה לשיקום גריאטרי בבית החולים שיבא. הטקסט פורסם לאחר מותה בנובמבר 2017 בעיתון הארץ ביוזמת בתה, טל בשן.

במהלך האוצרות ישנה שאיפה כי חוויית הצפייה בתערוכה, דרך הביטויים האמנותיים המגוונים המוצגים בה, תעורר מחשבות והרהור במשמעויות ובהשלכות הבגידה העצמית לעת זְקֵנָה; בגידת הגוף באופן פיזי ומנטלי; היכרות מחודשת עם אני משתנה תדיר; התרגלות והסתגלות לסדר יום ולהרגלים מתחדשים. כל זאת, לצד החוויה הקשה במפגש עם הבגידה החברתית והמוסדית.

והנה, במאה ה־21, הצלחה! משך החיים התארך הרחק הרחק מעבר לגיל הפנסיה.

הידד, אלה בשורות נפלאות לבני התמותה המפנטזים על חיי נצח מאז ימי עדן.

ילד הנולד היום צפוי לחיות מעל 100 שנים. ידוע מראש ששנות זקנתו יתפרשו על פני 4-5 עשורים.

ואולם, "המכונה" (גוף האדם), לא עודכנה וטרם התבשרה על היכולות המדהימות בשימור והארכת משך החיים, שהביאו עמן הקדמה, הטכנולוגיה והתגליות המדעיות.

ורד אהרונוביץ' | Vered Aharonovitch
 ללא כותרת (נר), שעווה ופיתיל כותנה, 10X15X30 ס"מ, 2011
 Untitled (Candle), Wax and Cotton thread, 30X15X10 cm, 2011

דמות הילדה בעבודותיה של אהרונוביץ' משמשת כדוברת-מספרת ללא מילים. הילדה מבטאת מחשבות אמיתיות דרך מעשי קונדס, להטוטים והשתובבויות, בסיטואציות אגדתיות או דמיוניות. ללא כותרת (נר), ילדת שעווה מתפללת, כמו רוצה להישאר צעירה ומבקשת שלא להדליק את נרות צמתה.

The little girl's figure in the art works of Aharonovitch is a speaker-storyteller without words. The girl, placed in fictional or legendary situations, expresses real thoughts through pranks and mischief behaviors. In *Untitled (candle)*, a wax girl prays, as if she wish to stay young, asks not to light her candle-braid.

אילונה אהרון | Ylona Aron | 1934–2014
 ללא שם, פוטוקולאז', 35X55 ס"מ, 1997
 Untitled, Photo-collage, 35X55 cm, 1997

אהרון חקרה מערכות יחסים בין גוף, מקצב ומראה חיצוני ועימתה זאת עם יסודות גיאומטריים היוצרים חיתוך וקטיעה. בעבודות הפוטוקולאז' משנות ה-90 ישנו עיסוק אובססיבי במבטים על גופה שלה בהזדקנותו. בגוף הרקדנית לשעבר ניכרים סממני הגיל ואיברים דואבים, שהשתנו בחלוף הזמן.

Aron investigated relation of body, rhythm, and external appearance, confronting it with geometric elements that create cuts and disruption. In the 1990s photocollages, she deals obsessively with views on the degeneration process of her own body. In her past-dancer body, considerable aging signs appeared and painful parts and limbs have changed with the passing of time.

הדר גד | Hadar Gad
ורה, שמן על בד, 20x20 ס"מ, 1998
Vera, Oil on Canvas, 20x20, 1998

"ורה" - ציור קטן, אישי, אינטימי, נוצר מתוך צורך וקושי להתמודד עם תהליכי גסיסה במעגלים האישיים והפרטיים. הציור תלוי בביתה של גד, כתזכורת למהות היותנו בני-תמותה. דרך ציור השיניים התותבות בכוס המים, כשוורה כבר לא יכלה ולא רצתה להכניסן שוב לפיה, גד מתחברת לדמותה. "בהתבוננות בחלק גוף מופרד מן האדם, יש משהו מטריד".

Vera, a small, intimate, personal painting, was created out of hardship and the need to cope with processes of dying in the personal and private circles. The painting is hanging in Gad's home as a reminder of the essence of being mortal. Through painting Vera's dentures in a glass of water, at a time when she no longer wanted or even could put them in her mouth, Gad connects to her personality. "Observing a separated human body part is disturbing".

עדי ברנדה | Adi Brande
After Bartolomeo, הזרקת דיו על נייר ארכיבי, 90x131 ס"מ, 2016
After Bartolomeo, Archival pigment print, 131x90 cm, 2016

ברנדה מגדיר עצמו כמתווך דימויים, חוקר את גבולותיהם ושואל למשמעותם - תפקודם של הצילום והצלם במאה ה־21. ב-*After Bartolomeo*, המתבסס על תחריט אנטומי של ברטולומיאו אאוסטקיו, מהמאה ה־15, מתקיים תעתוע רישומי-צילומי-פיסולי, שנוצר בתהליך רב שכבתי: סריקה, הדפסה, חירור וחיבור. החירור מתפקד כצמצם, כשהמכונה היא ברנדה עצמו. האם ניתן להגדיר כיום מהו צילום?

Brande defines himself as an image mediator; he researches the boundaries of images, and questions the role/meaning of photography and photographer in the 21st century. In *After Bartolomeo*, upon an anatomical etching by Bartolomeo Eustachio from the 15th century, exists the drawing-photo-sculptural illusion achieved by a multilayered process: it is scanned, printed, perforated, and assembled. The perforation functions as an aperture, and the machine is Brande himself. These days, is it possible to define what is photography?

אורלי הומל | Orly Hummel
גרם מדרגות, טכניקה מעורבת, 15X120X200 ס"מ, 2018
Staircase, mixed technique, 200X120X15 cm, 2018

מְקַטֵּעַ מעקה נתמך על ידי יציקת כף יד, מסתיים קרוב לרצפה, שם "צומחת" ברזיה. פיסת הסביבה הציבורית עשויה חומרי בנייה ישראלים: גרנוליט, בטון, ברזל וגבס, אופייניים לחיים באזורנו. החרדה מכיליון, מודגשת בפער שבין תחילתם וסופם של אובייקט/תנועה/חיים. היד היצוקה נעשתה על כף ידה של אישה זקנה ממרכז יום לקשיש בנווה אליעזר בתל אביב.

A handrail segment supported by a casting of a palm ends close to the floor, where a drinking fountain" grows. "This public space fragment is made of Israeli construction materials :gravel, concrete ,iron ,and plaster ,and is relevant to local life .Anxiety of extinction is emphasized by the gap between the end and the beginning of object/motion/life .The palm casting was based on an old lady's palm in the day care center for the elderly in Neve Eliezer ,Tel Aviv.

חיים גל און | Haim Gal on
כיפה אדומה וירח בול, שמן על בד, 70X70 ס"מ, 2010
Red Riding Hood hides the moon,oil on canvas, 70x70 cm, 2010

"כיפה אדומה" היא אמו בת ה־75 של גל־און, העוזבת את היער והולכת אל הירח, סוגרת מעגל וחוזרת אל ההתחלה/ סוף. הסדרה צוירה שנתיים אחרי מות אביו: "לא היו לי מחשבות עמוקות על חיים ומוות תוך כדי עבודה, כאילו הדחקתי את מה שהיה שם. רק חמש שנים אחרי מות אמי, הבנתי שהעבודה על הסדרה "כיפה אדומה 2009-2011", הייתה הדרך היחידה שבה יכולתי להיפרד ממנה".

Little red riding hood is Gal On's 75 year old mother who is leaving the forest, walking towards the moon, searching for a closure, and returns to beginning/end. The series was painted 2 years after his father's passing: "There were no 'deep' thoughts about life and death during the work, as if I suppressed all that happened. Only 5 years after my mother's death I realized that working on the series *Little red riding hood* 2009-2011 was the only way for me to say goodbye to her."

פְּעָמַיִם רַבּוֹת רָצִיתִי לָמוּת

אָבֵל מֵאֶז שֶׁהִתְחַלֵּתִי לְכָתֵב שִׁירִים
אֲנָשִׁים רַבִּים מְעוֹדְדִים אוֹתִי
עַד כִּי שׁוּב אֵינָנִי מְתַלֹּנְנֶת אוֹ בּוֹכָה

אֶפְלוּ עֶכְשָׁו
כְּשֶׁאֲנִי בֵּת תְּשָׁעִים וְשִׁמוֹנֶה
עוֹדִי מִתְאַהֶבֶת
עוֹדִי חוֹלֶמֶת

רוֹצָה לָרֶכֶב עַל עֲנָן

שיבטה טויו | Shibata Toyo | 2013-1911
סוד, "הבוקר בא תמיד", תורגם מיפנית על ידי איתן בולוקן, הוצאת לוקוס, 2017
Secret, KUJIKENAIDE, Translated from Japanese by Eitan Bolokan, Locus
Publishing House, 2017

כתיבת שירה נעשתה חלק מיומה של המשוררת שיבטה טויו לאחר שחצתה את גיל 90. ספרה הראשון פורסם ב־2010, כשהייתה בת 98. לאחר מותה פורסם ספרה השני. בשירתה מציגה טויו את עולם הזְקָנָה, על החששות והתסכולים שבו, לצד תחושה עמוקה של השלמה והוקרה. "הבוקר בא תמיד" תרגום מיפנית ע"י איתן בולוקן, ויצא בהוצאת לוקוס, 2017. שישה משיריה מושמעים ושזורים בתערוכה, בקולה של השחקנית ליה קניג.

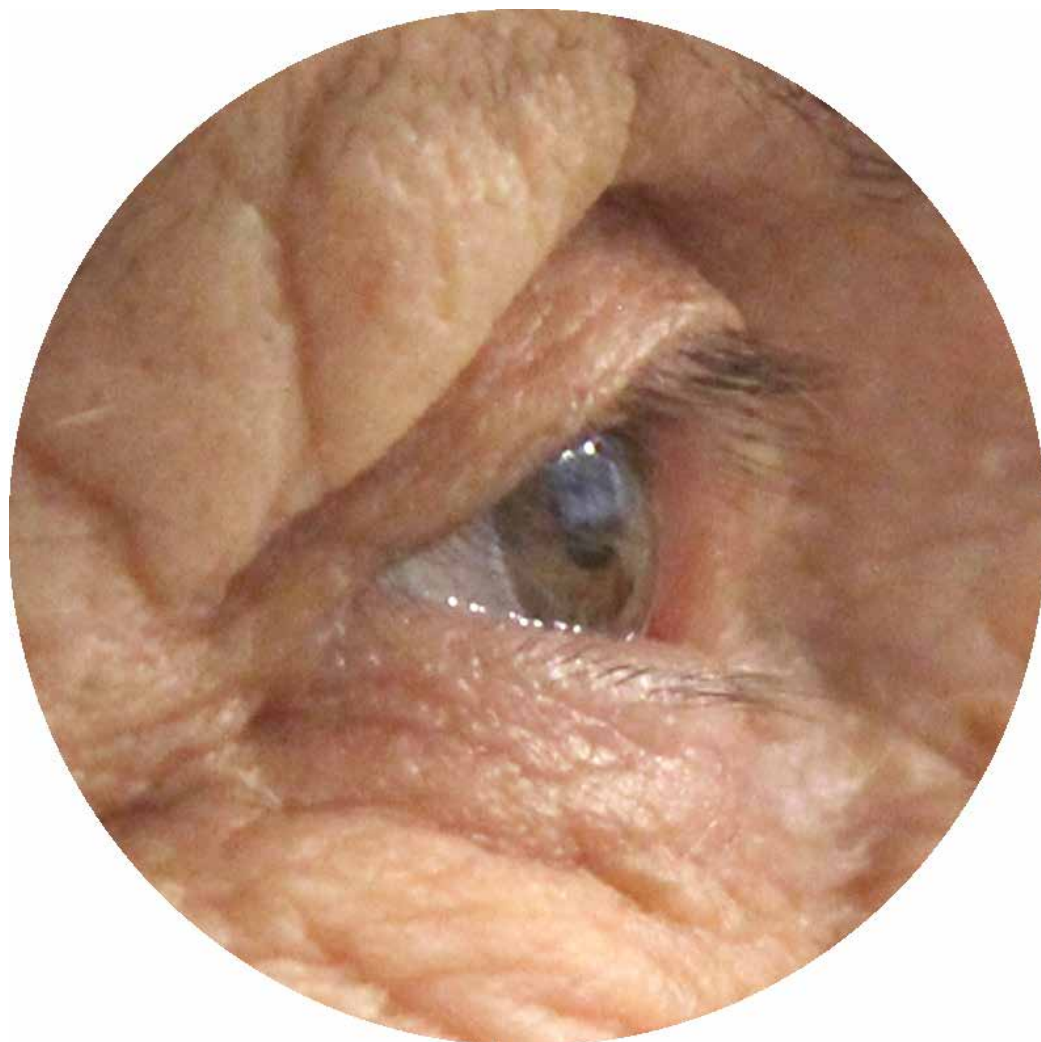
Poetry became a part of her life only after her 90th birthday. Her first book, *Kujikenaide*, was published in 2010, when she was 98 years old. Her second book was published after her passing. Her poems reveal the world of old age, with its fears and frustrations, but also with a deep sensation of acceptance and gratitude. *Kujikenaide* was translated from Japanese to Hebrew by Eitan Bolokan, and was published by Locus publishing in 2017. Six of her poems, narrated by the voice of Lea Konig, are a part of the exhibition.

ערן וובר | Eran Webber
רויאלטי, ברונזה, 40X50X85 ס"מ, מהדורה 1/7, 2013
Royalty, Cropped Bronze from a full figure, 85X50X40, Edition 2013, 7/1

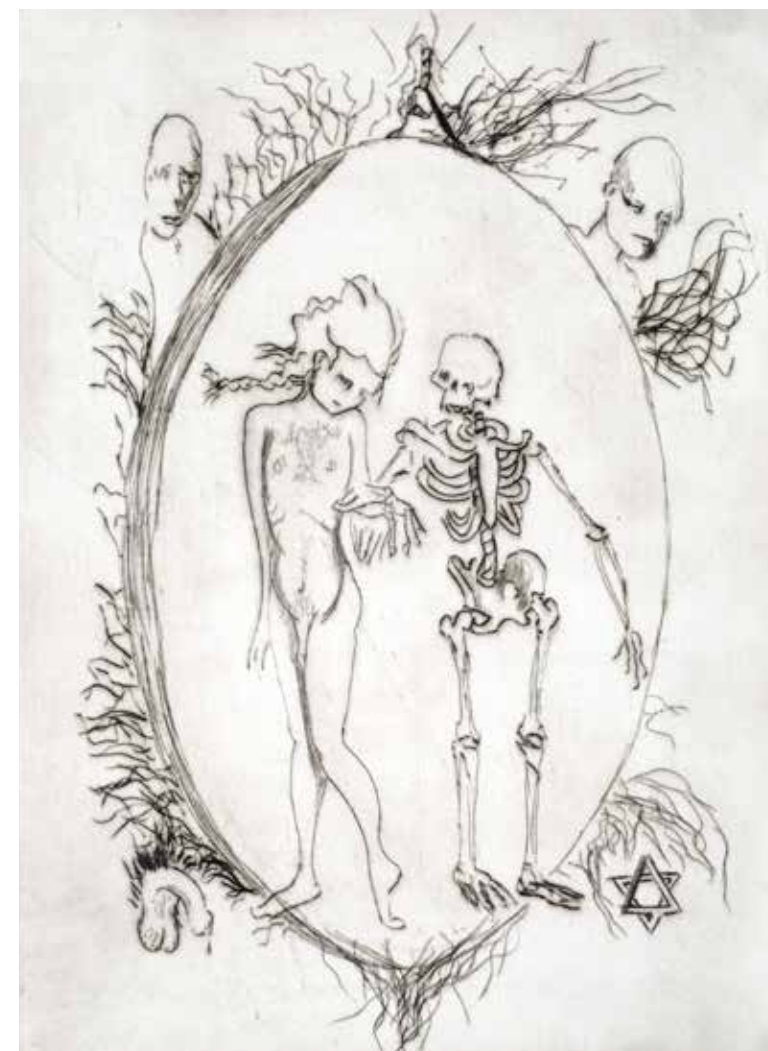
הפרדוקס שבזְקָנָה: בשלות, בגרות, ניסיון ורגיעה מתנגשים עם בגידת הגוף, חוסר שליטה והתפוררות. דווקא ברגע בו אפשר לנוח וליהנות מהישגי החיים - ילדים, משפחה, בית ופרנסה - מתחילה בגידת הגוף. בפסל "רויאלטי" מיישב וובר בין שני הקצוות: הבשלות ובגידת הגוף גם יחד, לא כקטבים מנוגדים אלא כקטבים הרמוניים, מעגליים, המעוררים חמלה וייאוש בו זמנית.

The paradox of old age: maturity, experience, and calmness collide with the betrayal of the body, loss of control, and decline. Right at the moment when one can rest and enjoy their accomplishments in life – children, family, home and career – the betrayal of the body begins. In the sculpture *Royalty*, Webber reconciles between the two opposites: maturity and body betrayal together, not as binary poles, but as harmonious and circular poles, stimulating compassion and despair simultaneously.

תמי סואץ | Tami Suez
האני המצומק, צילום וזכוכית מגדלת, 6.7X6.7 ס"מ, 2018
The Shrunken I, Photo and Magnifying Glass, 6.7X6.7 cm, 2018

התהוות התערוכה החלה ביוזמת סואץ, בטרם הוקבלו אירועי חייה לנושא התערוכה - לפני התדרדרותה ואשפוז של אמה בת ה־82, לפני ההרעה במצבה הפיזי האישי. כעת, התערוכה נעשתה כמעט אוטוביוגרפית. הסדרה "האני המצומק" היא ביטוי לקושי באיבוד העצמי המוכר וההיכרות מחודשת עם האני ומגבלותיו. The formation of *Once there was I*, initiated by Suez, began long before her personal life events grew parallel to the topic of the exhibition, before her 82 years old mother's medical deterioration and hospitalization, and before her own physical deterioration. The exhibition almost became autobiographical. *The Shrunken I* photo series expresses the difficulty of dealing with the loss of self-familiarity and reencountering the new self and its limitations.

דביר כהן־קידר | Dvir Cohen-Kedar
לא כותרת, תחריט יבש, 13X18 ס"מ, A.P. מהדורה של 5, 2018
Untitled, Dry point, 13x18 cm, A.P. edition of 2018, 5

בטיפול חזותי מינימליסטי, מתוך עניין במטאפיזי ובנפשי, כהן־קידר מתמקד בדמויות המייצגות מהלכים פסיכולוגיים ומעלות שאלות פילוסופיות שחזרו ונשנו במהלך תולדות האנושות. גוף האדם מוצג כלא יציב גנטית, כמתכלה ושהשתנותו נתפסת כבגידה. המעברים ילדות-התבגרות-בגרות כרוכים בשינויים פיזיולוגיים, המשליכים על שינויים פסיכולוגיים.

Through minimal visual expression, out of interest in the metaphysical and emotional, Cohen-Kedar focuses on characters representing psychological processes, raising philosophical questions that have been asked since the beginning of humanity. The human body is displayed as genetically unstable, perishable, the changes of which are perceived as betrayal. The shifts between childhood, adolescence, and adulthood entail physical changes that affect the psyche.

אסד עזי | Assad Azi
 אבו עאואד, אקריליק על לוח שנה, 55X41 ס"מ, 2014
 Abo auad, aqrylic on calender, 41X55 cm, 2014

בסדרה "פורטרטים לוקאליים" תוהה עזי: מהו נצח, מהו זמן, מי מונצח, מדוע אמן מנציח עצמו, אדם ידוע, או אלמוני? "אני מוזמן לדיונים על מסיקי זיתים ולא לאלו על תרבות ואמנות עכשוויות. האם אני אמן אנונימי? אני מצייר אנונימיים כי אני אנונימי! הגאולה היא גאולת העצמי. אני מתנשא, מחליט מי אנונימי. הנצחת האיש הפשוט היא הנצחת העצמי. אחד המצוירים לא הפסיק לבכות במשך כל פגישתנו. למה הוא כל כך שבור? נראה היה שהאיש הפשוט הזה גילה בבגרותו שהחיים הם הבל הבלים."

In the series *Local Portraits* Azi reflects on what is eternity, time, who is perpetuated, and why does an artist perpetuate himself, a known persona, or an anonymous persona? "I am invited to discussions about olive picking, not about contemporary culture and art. Am I an anonymous artist? I paint anonymous personas because I am anonymous. Thus, I redeem myself. I am patronizing, I decide who is anonymous. Perpetuating the common people is my own perpetuation. One of the painted personas couldn't stop crying during our entire session. Why is he so broken? It seemed that this simple man discovered in adulthood that life is vanity."

גידי סמילנסקי | Gideon Smilansky
 גילה, שמן על בד, 180X90 ס"מ, 2013
 Gila, Oil on canvas, 90X180 cm, 2013

הרצון להצטייר נבע מרצונה של אישה בשנות השבעים לחייה, חזקה, יפה וכריזמטית, להשלים עם קמילת הגוף הפגוע מטיפולי הסרטן וכריתת השד ומחווית הפסע מהמוות. מופע הגוף בציור הוא תעתוע של דימוי. צבעי השמן והלקה בונים אסופה מופשטת של כתמים וקווים, המתהווים לדימוי פתוח, פצוע, פרום.

The will of a strong, beautiful, charismatic woman to be painted stemmed from her need to reconcile with the withering of her body after receiving cancer treatment and a near-death experience. The body's occurrence in the painting is an imagery mirage. The oil paints and the lacquer construct an abstract cluster of strokes and lines, which become an open, wounded, unraveled image. *Gila*: nude woman in her 70s after a mastectomy.

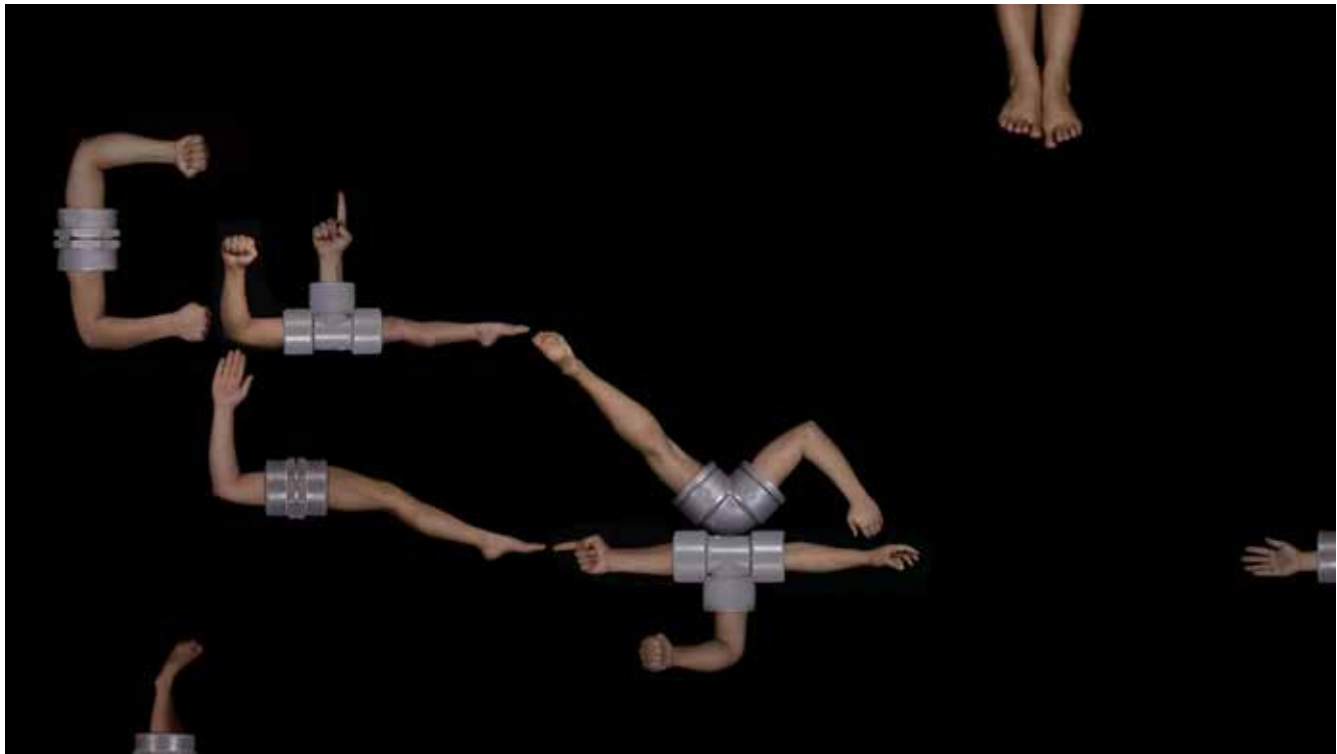
חווה ראוכר | Hava Raucher
דיוקן עצמי - ההוצאה להורג, גבס ושעווה צבועים, 24X30X50 ס"מ, 2015
Self-portrait - The execution, Painted plaster and wax, 50X30X24 cm, 2015

עבודותיה של ראוכר מתריסות, הן אינן משאירות אפשרות לאדישות. במבט הישיר והחודר, בראשה הערוף ב"דיוקן עצמי - הוצאה להורג", ישנה דרישה לדיאלוג אבסורדי בין האובייקט לצופה, על החיים, ואולי על המוות... Raucher's works are defying, not leaving any room for indifference. The direct, piercing look of her severed head in *Self-Portrait – Execution* is a demand for an absurd dialog between an object and its observer about life, or maybe about death...

לימור צרור | Limor Tsror
הנוסע בזמן, מיצב זפת וברזל, 3X2X1 מטר, 2018
Moving in time, Installation of Iron, Asphalt, 1X2X3 meter, 2018

הסטתם ושיבושם של חומרים משימושם המקורי, מכנה מבט חזותי עכשווי על מושגים העוסקים בהשתנות, זקנה ומשך חיים. "הנוסע בזמן" הוא מיצב זפת דינאמי ואיטי. הניסיון לשלוט בזפת מועד לכישלון. נטייתה הטבעית של הזפת להתפרש מעניקה לעבודה משך חיים עצמאי, מתוך השאיפה ליציבות ואיזון. Shifting and disrupting materials from their original use, points a visual contemporary glance at concepts dealing with change, old age, and life span. *The Time Traveler* is a dynamic slow tar installation. Any attempt to control the tar is doomed to fail. The tar's natural tendency to spread imbues the work with an independent life span, out of aspiration for stability and balance.

תמר שפר | Tamar Sheaffer
מכונה, 02:38 דקות, עותק 1/5, 2015
Machine, 02:38 min, copy 5/1. Animation, 2015

"מכונה" היא כוריאוגרפיה דיגיטאלית של מכונות היברידיות: חלקים מכאניים עם חלקי גוף. האדם הסייבורגי (מלשון סייבר) מחליף איברים ביולוגיים-מולדים באיברים מלאכותיים. שפר יוצרת מרחבים פסיכולוגיים מזוהים-מומצאים, אדריכליים-טכנולוגיים, חושיים-אנליטיים.

Machine is a digital choreography of hybrid machines: mechanical parts combined with body parts. The cyborg human replaces biological organs with artificial ones. Sheaffer creates identified -imaginary psychological, architectural-technological, sensory-analytical spaces.

רות שלוש | Ruth Schloss | 1922–2013
ללא כותרת, רישום דיו על נייר צילום, 30X25 ס"מ, 2006
Untitled, Drawing on photographic paper, 25X30 cm, 2006

במחווה ל"עלמות מאביניון" של פיקאסו (1907), שמרה שלוש על פני המסכות האפריקאיות, אולם תיארה את העלמות כנשים מבוגרות, עם גוף בלוי. הרישום נוצר לקראת תערוכה לציון 100 שנים לעבודה המוכרת של פיקאסו, באוצרותו של גלעד מלצר, 2006.

In her tribute to Picasso's *Les Femmes d'Alger* (1907), Schloss kept the African masks faces, but described the young ladies as elderly women with decaying bodies. The drawing was created for the *Apropos The Young Ladies* exhibition, marking 100 years for the art work, curated by Gilad Melzer, 2006.

באביב 2014, בהיותה בת כמעט 91, לאחר אשפוז במחלקה לשיקום גריאטרי בבית החולים שיבא, כתבה רות בונדי טקסט שנכתב כמעין קטע יומן, לא לפרסום, בעיקר לשם פורקן התחושות הקשות שצברה בזמן האשפוז. הטקסט פורסם ע"י בתה, טל בשן, כחודש לאחר מותה, במוסף הארץ, בדצמבר 2017. המהלך האוצרותי של התערוכה נולד בהשראת טקסט זה:

האני המצומק

היה פעם אני - לא מנפח, חלילה, אלא רק גאה על מה שרק אני בן תשעים יכול להיות גאה בו: על שהוא עדיין נוהג, הולך לשחות כל בוקר בחמש וחצי, אין לו שיניים תותבות, והוא עדיין עובד, עצמאי, גר לבד, מעולם לא לקח כדור שינה, שערו הלבן לא הידלדל.

יום אחד כאילו דקרו בו סיכה, האני התרוקן, הצטמק, לא נותר בו מאומה. סתם מטופל בשיקום גריאטרי. אוכל דייסת סולת בוקר, צהריים וערב כמו תינוק, רוחצים אותו למרבה הבושה בחורים צעירים, מדברים איתו בלשון פיפי וקקי וטוסיק, כמו עם פעוט. האחות זורה, כוהנת השלפוחית, מצווה בשעה חמש אחר הצהריים: "עשה פיפי, עכשיו! או ש...". ואיום הקתטר בידה. השלפוחית, ששירתה את האני בנאמנות לאורך שנים, ממש נעלבת: היא לא פועלת לפי פקודה, זו לא השעה שלה. רק נעלם האיום - היא מתרוקנת בחדווה.

מחשבות האני מצטמקות אף הן, נעות בין קימה, רחצה, אוכל, ישיבה בכיסא גלגלים. הוא אף מתחנף לאחיות ולמטפלים, רק לא לעורר כעס, לקבל הכל בהכנעה, אף על פי שמעירים

אותו בשתיים בלילה מתוך שינה עמוקה לקראת קימה בתשע בבוקר. יש משטר. אסור לשכב במיטה בין תשע עד הצהריים, אסור לקום משולחן האוכל לפני קבלת התרופות. אין מי שידחוף את כיסא הגלגלים לאורך הפרוזדורים, אלא אם יש נפש קרובה צמודה. קדימה, לחזק את שרירי הזרועות ולחכות בסבלנות, עד שמישהו יתפנה להשכבה.

תזמורת חיילים באה לנגן לקשישים, תלמידי ישיבה מחלקים להם פרחים לכבוד שבת ורוקדים כדי לשמח את לבם. תלמידות בית ספר לאחיות סוציאליות ממטירות מאות שאלות, מבקשות לדעת: האם אתה מאושר? והאני מתקומם: איזו מין שאלה זאת? רק אמריקאים מאמינים באושר כמצב קבע. בגיל תשעים העייפות מובנת. אתה זוכר את מספר הזהות שלך? כל הכבוד. האני בלתי נראה, מדברים על מצבו עם המלווה מעל ראשו. מה הוא כבר יכול לדעת על עצמו? האני יודע את מקומו...

לפעמים שואלים את הקשישה בכיסא הגלגלים: את לא רות בונדי? והיא עונה: "כן, הייתי פעם". רק בלי רחמנות עצמית, רק לא להרים ידיים, הטיפה לעצמה לאורך שנים. לך, דבר עם אני מצ'וקמק, בגודל צימוק. אך רק תשרה אותו במעט יין אדום, יקבל צורה, אולי יחזור אליו שמץ של ביטחון עצמי, שברירי, רגעי, חולף. "את צריכה עזרה, סבתא?" "כן", ואני שונאת את זה. להיות עוד אי פעם עצמאית, לחיות בפרטיות הדירה שלי. לכתוב, אפילו שטויות על אני מצומק.

חזרתי הביתה. נושמת בקושי.

anger, accept everything submissively, although he is being woken out of deep sleep at 2:00 am to get ready to rise at 9:00 am, in the morning. There is a regime. It is forbidden to lie in bed between 9:00 am and noon, it is forbidden to get up from the table after a meal before receiving your medications. There is no one to push the wheelchair along the corridors, unless there is a close familiar soul nearby. Go on, strengthen your arm muscles and wait patiently, until someone is available to put you in your bed.

An orchestra of soldiers comes to play for the elderly, Yeshiva students give out flowers for Shabbat and dance to cheer their hearts. Social-nursing female students pour hundreds of questions, seek to know: are you happy? And the I revolts: What kind of question is that? Only Americans believe in happiness as a constant state. At the age of 90, the fatigue is understandable. Do you remember your ID number? Well done. The I is invisible, they are talking about his state with the accompanying caretaker above his head. What could he possibly know about himself? The I knows his place.

Sometimes they ask the elderly woman in the wheelchair: "Aren't you Ruth Bondi?" And she answers: "Yes, I was, once." Just without self-pity, just don't give up, she preached to herself for years. Go talk with a tattered I, the size of a raisin. But if you just marinate it a little bit in red wine, it will obtain its shape again, and maybe regain a hint of confidence, fragile, temporary, passing by. "Do you need some help, granny?" "Yes," and I hate it. To be independent once again, to live in the privacy of my own apartment. To write, even nonsense about a shrunken I.

I returned home. Barely breathing.

In the spring of 2014, when she was almost 91, following a hospitalization in the geriatric rehabilitation unit at Sheba hospital, Ruth Bondy wrote a text in the form of a fragment from a personal diary, not for publication, mainly for the release of the harsh sensations accumulated in her during her hospitalization. The text was published by her daughter, Tal Bashan, about a month after her death in Ha'aretz newspaper, in December 2017. The curational act of the exhibition was inspired by this text:

The shrunken I

Once there was I, not grandiose, far be it for, but rather proud of what only I, at the age of 90, could be proud of: of still driving, and still going to swim every morning at 5:30 am, has no dentures, and still working, independent, living alone, never took a sleeping pill, his white hair has not dwindled.

And one day, as if pricked by a pin, the I was drained, shrunken, nothing was left of it. A common patient in geriatric rehabilitation. Eating semolina porridge for breakfast, lunch and dinner like a baby, bathed to his shame by young men, speaking to him in the language of pee-pee and poo-poo and tushy like they would with a toddler. Zora the nurse, the bladder priestess, commands at five o'clock in the afternoon: "Pee, Now! Or else..." and holds the catheter threat. The bladder, which served the I faithfully for years, takes real offense from this: it doesn't work on command, is isn't its time. Once the threat disappears – it drains with joy.

The thoughts of the I shrink as well, wander between getting up, bathing, eating, sitting in a wheelchair. He even flatters nurses and therapists, just not to arouse

